Curr Res Soc Sci (2020), 6(2) • 135-148

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Mutluluk ve Ekonomi: Yaşam Memnuniyeti Araştırması Üzerinden Bazı Dikkatler

Happiness and Economy: Some Notices on The Life Satisfaction Survey

Halil İbrahim Aydın*

Batman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Batman, Türkiye

Öz

Tüm insanlığın ortak gayesi olan mutluluk disiplinlerarası bir kavram olup, dünyada birçok alanda yoğun bir biçimde araştırmalara konu edilmektedir. Mutluluğun ölçülmesine ilişkin çeşitli ölçekler mevcut olup, belli periyodlarda dünya mutluluk raporları yayımlanmaktadır. Türkiye'de de mutluluk ve mutluluk ekonomisi üzerine yapılan kuramsal ve ampirik çalışmalar her geçen gün artış göstermektedir. Özellikle ampirik mutluluk çalışmaları, memnuniyet ve mutluluğa dair veri toplanmasını sağlayan Yaşam Memnuniyeti Araştırması ile birlikte artış göstermektedir. Hiç şüphe yok ki bu konu üzerine en kapsamlı çalışmayı Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Yaşam Memnuniyeti Araştırması ile gerçekleştirmektedir. Tam da bu noktada çalışmanın amacı, Türkiye İstatistik Kurumu tarafından 2003 yılından bu yana gerçekleştirilen Yaşam Memnuniyeti Araştırmasının mutluluğa dair 2019 yılı sonuçlarının önceki yıllarla karşılaştırmak suretiyle değerlendirilmesidir. Bu bağlamda çalışmada, yıllar itibariyle mutluluk düzeyi, cinsiyet-yaş grubu ve medeni duruma göre mutluluk düzeyi, eğitim durumuna göre mutluluk düzeyi, mutluluğun kaynağı ve son olarak cinsiyete göre umut düzeyi verileri çalışmaya konu edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mutluluk, Mutluluk Ekonomisi, Yaşam Memnuniyeti Araştırması, Türkiye.

Abstract

Happiness, which is the common goal of humanity, is an interdisciplinary concept. It is subject to intensive research in many areas around the world. There are various scales for measuring happiness and reports of these are published periodically. In Turkey, theoretical and empirical studies on happiness and happiness economics are increasing day by day. Empirical happiness studies are rising along with life satisfaction research, which provides data collection on satisfaction and happiness. The most comprehensive study on this subject is carried out by the Turkish Statistical Institute (TurkStat) Life Satisfaction Survey, undoubtedly. The aim of this study is comparing and considering the evaluate of Turkish Statistical Institute Life Satisfaction Survey results in 2019 by the previous years' results. This paper investigates the change on the level of happiness according by the years, gender, age, marital status, educational level, source of happiness and level of hope according to gender.

Keywords: Happiness, Happiness Economics, Life Satisfaction Research, Turkey.

* Sorumlu Yazar / Corresponding Author: hiaydin12@gmail.com

Makale Bilgileri / Article Info:
Gönderim / Received: 30.05.2020 Kabul / Accepted: 27.10.2020

Atıf için / To cite this article:
Aydın, H. İ. (2020). Mutluluk ve ekonomi: Yaşam memnuniyeti araştırması üzerinden bazı dikkatler. *Curr Res Soc Sci, 6*(2), 135-148. doi:10.30613/curesosc.745642

Bağlantı için / To link to this article:
http://dx.doi.org/10.30613/curesosc.745642

Giriş

Tüm insanlığın elde etmeye çalıştığı ancak üzerinde uzlaşılmış net bir tanımı olmayan mutluluk kavramı, birçok disiplin içinde çalışılmakta ve disiplinler arası çalışmalara da konu edilmektedir. Mutluluk algısı, anlayışı ve yaşayışı kişiden kişiye değişmekte olsa da esas gaye optimum bir standardı yakalamaktır. Bu bağlamda tarihsel süreç içerisinde farklı bakış açılarıyla da olsa Aristoteles'ten, Farabi'ye, Sokrates'ten Gazali'ye kadar pek çok düşünür mutluluk üzerine çalışmıştır. Mutluluk, tüm zamanların, ülkelerin ve insanlığın elde etmeye çalıştığı ortak hedeftir.

Zaman içinde mutluluğun ölçülebilirliği üzerine çalışılmış hatta çeşitli ölçekler de geliştirilmiştir. Bu konuda çeşitli raporlar yayımlanmaktadır. Bunlar, OECD Daha İyi Yaşam Endeksi, Dünya Mutluluk Raporu, Mutlu Gezegen Endeksi şeklinde sıralanmaktadır.

Türkiye'de ise Yaşam Memnuniyeti Araştırması yapılmaktadır. Bu çalışmanın temel amacı; bireyin genel mutluluk algısını, toplumsal değerlerini, temel yaşam alanlarındaki genel memnuniyetini ve kamu hizmetlerinden memnuniyetini ölçmek ve bu memnuniyet düzeyinin süreç içindeki değişimini takip etmektir. Söz konusu çalışma 2003 yılından itibaren her yıl düzenli olarak gerçekleştirilmektedir. 2003-2012 yılları arasında araştırmanın örneklem büyüklüğü, Türkiye, kır, kent bazında tahminler üretecek şekilde hesaplanmıştır. İlk kez 2013 yılında ise araştırmanın örneklem büyüklüğü, İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması (İBBS) 3. Düzey bazında tahminler üretecek şekilde hesaplanmıştır. 2014 yılından bu yana Türkiye düzeyinde tahminler üretecek şekilde tasarlanmış bulunmaktadır (www.tuik.gov.tr). TÜİK tarafından yapılan çalışma incelendiğinde araştırmanın içerisinde, mutluluk, yaşam memnuniyet düzeyi, temel yaşam alanlarındaki memnuniyet, eğitim, sağlık, asayiş, adli, ulaştırma, belediye/il özel idare hizmetlerinden memnuniyet, çevre güvenliği, umut düzeyi, toplumsal baskı algısı gibi çeşitli konularda verilerin yer aldığı görülmektedir.

Yaşam Memnuniyeti Araştırması içerisinde yer alan mutluluk ve umut düzeyi çalışmanın konusunu ve kapsamını oluşturmaktadır. Bu minvalde çalışmada ilk olarak mutluluk kavramı açıklanmakta, akabinde mutluluk ekonomisi kavramı ile tarihsel serüvenine yer verilmektedir. Sonraki bölümde mutluluk ile ekonomi arasındaki ilişki irdelenmekte ve son tahlilde yaşam memnuniyeti çalışması üzerinden değerlendirmelerde bulunulmaktadır. Bahse konu araştırma üzerinden özellikle de yıllar itibari ile mutluluk düzeyi, cinsiyet, yaş grubu ve medeni duruma göre mutluluk düzeyi, eğitim durumuna göre mutluluk düzeyi, mutluluk kaynağı ve cinsiyete göre umut düzeyinin görünümü irdelenmekte, resmedilmekte ve bazı noktalara dikkat çekilmektedir. Son olarak çalışma sonuç ve değerlendirmeler ile sonlandırılmaktadır.

1.1. Mutluluk Kavramı

Ademoğlu var olduğu günden bu yana mutluluğu anlamaya, açıklamaya ve yakalamaya çalışmıştır. Filozoflar ise mutluluk kavramını insan eylemlerinin en yüksek ve nihai güdümleyicisi olarak görmüşlerdir (Kangal, 2013, s.215). Mutluluk olgusunu açıklamak için kullanılan farklı olgular ve terimler her zaman karmaşık ve tartışmalı bir durum olmuştur. Akademik yazında mutluluk ile eşanlamlı olarak kullanılan 'öznel iyi olma' olgusu, 'bireyin hayatına ilişkin kendi değerlendirmesi' olarak ifade edilmektedir (Bozcuk ve Öz, 2018, s. 4733).

Mutluluk olgusu kökleri felsefi antropolojiye kadar dayanan çok yönlü bir kavram olarak açıklanabilmektedir. Özellikle, mutluluğun gerek bireysel gerekse sosyal boyutu söz konusu olmaktadır. Mutluluk, herhangi bir an içinde yaşanılan hoş ruh hali ve duygularını (olumlu etki), yaşam doyumu gibi hayatın genel değerlendirmelerini veya öznel iyi oluşu ifade edebilen popüler bir terim olması itibari ile genel olarak psikologlar tarafından da kullanılmaktadır (Yinanç, 2020, s. 4). Öte taraftan insanoğlunun amacı olan mutluluk "etkinlik" ve "kullanım"ın semeresi olarak da açıklanabilmektir (Fromm, 1999, s. 37).

Mutluluğu, insan hayatının bilişsel ve duyuşsal açıdan değerlendirilmesi olarak tanımlamak da mümkündür. Bu bağlamda, bireyin sevinç, gurur, güven, heyecan gibi pozitif duyguları sık yaşaması; öfke, korku, kaygı, nefret gibi negatif duyguları az yaşaması ve yaşamın çeşitli alanlarından (aile, iş, kariyer vs.) yüksek doyum alması mutlu olduğunun göstergesi olarak değerlendirilebilmektedir (Doğan, Sapmaz ve Çötok, 2013, s. 392). Diğer bir ifade ile mutluluk, kişilerin olumlu duyguları sık, olumsuz duyguları ise az yaşaması ve hayattan yüksek doyum, lezzet alması olarak açıklanabilmektedir (Doğan ve Sapmaz, 2012, s. 298).

Mutluluk kavramı, bireyin bir bütün olarak hayatından zevk alma düzeyi şeklinde ifade edilebilmektedir. Mutluluk, bireyin tüm yaşantısının bir değerlendirmesi olarak açıklanmaktadır. Tüm yaşamın değerlendirilmesi, kişilerin akıllarında şekillendirdikleri bütün unsurları içermektedir. Bireyin nasıl hissettiği, beklentilerini ne denli karşıladığı gibi tüm unsurlar, bu bağlamda değerlendirilmektedir (Deviren ve Yıldız, 2017, s. 233).

Mutluluk olgusuna ilişkin literatürde hazcılık (hedonizm) ve mutçuluk/mutlulukçuluk (eudaimonizm) şeklinde iki farklı geleneksel bakışın olduğu görülmektedir. Hazcılık yaklaşımı, mutluluk olgusuna; yaşamın tüm kesitlerindeki olumlu veya olumsuz olayların değerlendirilmesini içeren öznel iyi oluş hali olarak yaklaşmaktadır. Bu bağlamda hazcılık yaklaşımı, mutluluğun fiziksel faktörlerle beraber yaşamın diğer alanlarında karşılaşılan etmenlerle de ilişkili olduğunu vurgulamaktadır. Mutçuluk yaklaşımı ise mutluluğun kişinin özelliklerinden ve hayat tarzından kaynaklandığını savunmakta ve mutluluğu bir süreç olarak değerlendirmektedir. Özetle, mutluluk olgusunun özellik ve evrensel temelli olarak iki boyut noktasında ele alındığı görülmektedir (Servet, 2017, s. 17).

Mutluluğun psikoloji yazınındaki karşılığı olarak iyi oluş kavramı vurgulanmaktadır. Psikoloji yazınında bireyin iyi olma halini (well-being) ifade etme noktasında çok sayıda olgu söz konusu olmaktadır. Bunlar içerisinde, öznel iyi oluş (subjective well being) mutluluk (happiness), haz (pleasure), yaşam tatmini (life satisfaction) ve yaşam kalitesi (life quality) sayılabilmektedir (Gül, 2017, s.24). Ekonomi yazınında ise mutluluk olgusu, hükümet etkileri gibi kurumsal unsurların bireysel refahı ne denli etkilediğini anlamaya çalışmaktadır (Gül, 2017, s. 17).

1.2. Mutluluğun Düşünsel ve Tarihsel Arka Planı

Antik çağlardan bugüne kadar mutluluk tartışmaları devam etmiştir. Antik Çağ Yunan ahlak felsefesinin en temel suali, mutluluktur (eudaimonia) (Gül, 2017, s. 19). Sokrates'in mutluluğa bakışı, "mutluluk insan doğasının ereğidir" şeklindedir. O halde mutlu olmak iyidir ve ahlakidir. Mutluluğun esas kaynağı ise bilgidir (insan özünün, erdeminin, ereğinin bilgisi). O halde "erdem, bilgidir". Doğru bilgi, doğru eylem için gerekli olmaktadır. Aksi takdir de salt bilmek için bilmenin bir anlamı yoktur (Arslan, 2008, ss. 128-129).

Mutluluk kavramını insan hayatının amacı olarak niteleyen Aristo'ya göre tüm insanlar mutluluğu aramaktadır. Mutluluğun insan hayatının esas amacını oluşturduğunu ileri süren Aristoteles, "*Nikomakhos'a Etik*" isimli eserinde bilge ya da cahil, zengin ya da fakir çoğu insanın temel gayesi olarak mutluluğu görmektedir. Söz konusu kavram, bir araç olarak değil, yüce bir amaç doğrultusunda ifade edilmiştir. Mutluluk sözcüğünü "iyi" kelimesiyle özdeşleştiren Aristoteles, bireye mutluluk sağlayacak iyi hayatın objektif akıl vasıtası ile bulunabileceğini ileri sürmüştür. Farabi de benzer bir biçimde mutluluk olgusunu insanın yüce bir amaç olarak erişebileceği en yüksek iyilik şeklinde tanımlamıştır. Sokrates de mutluluğu en üstün iyi olma durumu şeklinde açıklamış ve mutluluğun bilgi yoluyla elde edileceğini ifade etmiştir (Deviren ve Yıldız, 2017, s. 235). Aristoteles'in mutluluk konusundaki görüşü, tüm insanların mutluluğu aradığı yönündedir. Mutluluk insan yaşamının ereğidir: "Mutluluk ya da iyi ruhun mükemmel olana uygun bir şekilde ya da çeşitli mükemmellikler arasında en iyisine uygun olarak etkinliğidir. Söz konusu etkinlik ise yaşam boyu sürmek durumundadır" (Büyükdüvenci, 1993, s. 41).

Düşünce dünyasının kilise tarafından biçimlendirildiği Orta Çağ Avrupası'nda, uzun yıllar mutluluğa yönelik karamsar bir bakış açısı söz konusu olmuştur. Hz. İsa ve havarilerinin çekmiş oldukları acılar referans gösterilerek "acı çekme" anlayışı yüceltilmiştir. Ölümünden sonra dirilecek olan insan, asıl mutluluğa o vakit erişecektir. Bu zaman diliminde gerçek dünya, gerçek mutluluğa giden yolda bir araç olarak düşünülmüştür. Tam da bu noktada dünyevi mutlulukların peşinden koşmak hoş karşılanmamıştır. On yedinci yüzyılda ise kiliselerin acı çekme üzerine kurulu anlayışından, gerçeğe akıl ve mantık yolu ile varılabileceğine dair inancın hakim olduğu bir döneme girilmiş ve mutluluk olgusu tekrar ön plana çıkmıştır. On sekizinci yüzyılda aklı ve bilimi insan hayatında ön plana almayı hedefleyen, aydınlanma dönemi olarak da isimlendirilen bir dönem yaşanmıştır. Mutluluk bu dönemde yeniden ilgi görmeye ve araştırılmaya başlanmıştır (Gül, 2017, ss. 20-21).

İbni Sina, "Mutluluk ve İnsan Nefsinin Cevher olduğuna İlişkin On Delil" isimli eserinde, mutluluk konusunu kaleme almıştır (İbni Sina, 2011). Gazali ise "Kimyâ-yı Saâdet Mutluluğun Formülü" adlı eserinde mutluluğu ele almıştır (Gazali, 2004). Yine benzer şekilde Bertrand Russell "Mutluluk Yolu" isimli çalışmasında mutluluk ve mutsuzluk üzerine bir metni kaleme almıştır (Russell, 1982). Aristoteles'ten ilk ekonomistlere ve filozoflara kadar Bentham, Mill, Smith mutluluk arayışlarını çalışmalarına konu etmişlerdir (Graham, 2005, s. 42). Diğer bir ifade ile tarihsel serüven içerisinde farklı bakış açıları olsa da mutluluk çalışan filozoflardan bazıları; Aristoteles, Farabi, Sokrates, Jeremy Bentham, J. S. Mill, İbni Sina, Gazali, Nietzsche şeklinde sıralanmaktadır.

Hazcı (Hedonik) felsefeyi benimseyen Jeremy Bentham ise insanın bir şey yaptığı esnada kendisini iyi hissetmesinin önemini belirtmiş ve insanın ne yaptığından ziyade kendisini ne denli iyi hissettiğine odaklanmıştır (Deviren ve Yıldız, 2017, s. 235). J. S. Mill'e göre mutluluk, hazzın varlığı ve acının yokluğudur (Mill, 2003, s. 186).

İnsanın iyi olma halini, mutluluğunu, hazzını ve yaşam memnuniyetini keşfetme girişimi ilk çağlardan bu yana bir araştırma konusudur. Bahse konu alanda yapılan çalışmaların bazılarında mutluluğu maddi alanda, bazılarında manevi alanda, bazı çalışmalarda ise hem maddi hem de manevi alanda edinilebilecek bir ruhsal hal olarak değerlendirilmiştir. Üzerine pek çok kişinin sözler yazdığı mutluluk olgusu karmaşık, duygusal ölçütünü muhtevasında barındıran ve kişilerin yaşadığı olaylardan etkilenen bir kavram olması noktasında günümüzde dünyada çalışılan en önemli konulardan biridir (Dumludağ Gökdemir, 2011, s. 31).

İktisadi açıdan mutluluk, refah iktisadı ve gelişme iktisadı alanları altında incelenirken, günümüzde ise söz konusu alanların yanı sıra mutluluk ekonomisi ismi altında, bir toplumun mutluluğunun nelerden etkilendiği ve mutluluğun artmasına yönelik uygulanacak politikalar gibi konular çalışılmaktadır. Bu durumda bireylerin hayat standartlarından memnun olmasını ve bir kişinin ötekinden daha mutlu olmasını etkileyen unsurların neler olduğu soruları zihinde uyanmaktadır. Bireylerin hayat kalitesini, gelir, sağlık, aile ve arkadaş çevresi, kurumsal ve sosyal açıdan edinilen faydaların etkilediği düşünülmektedir. İnsanların genetik özellikleri, hayata başlarken sahip oldukları avantajlar da hayata bakış açılarını ve buna bağlı olarak mutluluk seviyelerini etkileyen önemli unsurlar olarak gün yüzüne çıkmaktadır. Bu sebeple de aynı ortama ve şartlara sahip olan bireylerin mutluluk düzeyleri birbirinden farklı olabilmektedir (Güzel, 2018, s. 390). Mutluluğun ekonomi ile ilişkisi daha detaylı bir şekilde sonraki bölümde kaleme alınmış bulunmaktadır.

1.3. Mutluluk - Ekonomi İlişkisi

Mutluluk yakın geçmişe kadar psikoloji alanı altında çalışılan bir konu olmuştur. Ancak ekonomik ve sosyal politikalar alanında da mutluluk konusunun çalışılması ile konu her geçen gün daha derin bir hal almıştır. Easterlin'in 1974 yılında Scitovsky'nin de 1976 yılında konuyu psikolojiden ekonomiye taşımalarıyla mutluluk paradoksu ekonomi yazının bir tartışması haline gelmiştir. Konunun iktisat biliminde popülerlik kazanması ile çeşitli çalışmalar yapılmış ve yapılmaya da devam edilmektedir (Dumludağ Gökdemir, 2011, s. 37).

Mutluluk olgusu bireylerin mevcut hayatının, genel kalitesini tahlil eden bir ölçü olarak açıklanmaktadır. Bir diğer ifade ile kişinin yaşadığı hayatı ne kadar çok sevdiğini gösteren bir olgu olarak değerlendirilmektedir. Mutluluğun süreç içinde yükseldiğini ve hayat standartlarındaki artışla ilgili olduğunu gören ekonomistler, mutluluk ekonomisi ismi altında çalışmalar yapmışlardır. Bu noktada, mutluluk ekonomisinin refah iktisadı, kalkınma iktisadı ve davranışsal iktisat ile ilişkili olduğu söylenebilmektedir. Refah ekonomisi ve davranışsal iktisat içinde "mutluluk" olgusunun yerini "fayda" olgusunun almasına yönelik tartışmalar söz konusu olmaktadır. Gelişme iktisadı ise mutluluğu, gelişmişlik düzeyinin bir göstergesi olarak değerlendirmektedir. Mutluluk ekonomisi ise uygulamalı çalışmalarla gelişen bir alan olarak görülmekte mutluluğun iktisadi belirleyicilerini ve mutluluğu yükseltmeye yönelik ekonomi politikalarını hedef almaktadır (Çevik, Altınkeski ve Kantarcı, 2019, s. 183).

Mutluluk ve fayda arasında özdeşleşme ilk olarak 17. yüzyıl sonu ve 18. yüzyıl felsefesinde gün yüzüne çıkmış ekonomi ise söz konusu bu özdeşliği kuramın özüne oturtmuştur. A. Smith "Ulusların Zenginliği" isimli eserinde piyasa mekanizması veya görünmez el vasıtası ile toplumsal refahın yükseleceğini savunurken, bunun da mutluluğa katkı sunacağını, maddi zenginlikle oluşan faydanın mutluluğun esas şartı olduğunu belirtmektedir (Servet, 2017, s. 18).

Faydacı düşüncenin hakim olduğu zaman diliminde mutluluk, bireysel ve toplumsal çıkarlarla ve bireyin hazza dayalı faaliyetleri toplamıyla ifade edilerek farklı perspektifler doğrultusunda değerlendirilmiştir. Doğanın, insanoğlunu haz ve acı gibi iki durumun eline bıraktığı görüşü üzerine odaklanan faydacı görüş, insanların mutluluğa ancak ve ancak beraber yaşamak zorunda olduğu diğer insanlar arasında varılabileceğini ileri sürmektedir. Faydacı görüşün öncülerinden John Stuart Mill'in en yüksek mutluluk ilkesi, "eylemleri haz sağladıkları oranda doğru-iyi, acıya neden oldukları oranda yanlış-kötü olarak kabul eden ilke" şeklinde tanımlamaktadır (Özdemir Arpacıoğlu, 2019, s. 6600).

Faydacılığın, çok sayıda insana en fazla mutluluğu sunacak eylem olarak formüle edilmesi çoğu insana cazip gelmektedir. Fakat düşünürler tarafından yapılan irdelemeler, faydacılığın cazibesine gölge düşürmekte ve faydacı mutluluk anlayışının birçok sorunu ihtiva ettiğini göstermektedir. Bu irdelemeler, mutluluk ve haz kavramlarının bireylere ahlaki birer ilke olarak rehberlik etmede yeterli açıklığa sahip olmadığını ortaya koymaktadır (Diş Başok, 2017, s. 80).

Mutluluk ile ilgili araştırmacılar uzunca bir süre gelir gibi bireyi tatmin edici faktörler üzerinde çalışmalar yapmış ve bireyin mutluluk anlayışının ortalama gelire göre farklılık gösterebileceği sonucuna ulaşmışlardır. Fakat bahse konu bu görüş geçmişte olduğu kadar günümüzde kabul görmemektedir. Nitekim "fayda" mutluluk olarak ifade edilecek olursa yoksul bireyler daha fazla faydaya sahip olabilecek potansiyele sahip olacaktır. Örnek vermek gerekirse, yetersiz beslenmeye maruz kalan kişilerin yaşamlarında gerçekleşecek en küçük bir iyileşme bile onlara mutluluk getirebilmektedir. Bu sebeple gelir seviyesi mutluluğu doğrudan etkilemekle beraber tek başına mutluluk kaynağı olarak açıklanamamaktadır (Akgiş, 2015, s. 70).

Mutluluk ekonomisi, kamu politikaları uygulanarak insanların yaşam memnuniyetlerinin ne denli yükseltilebileceğini araştıran bir kamu ekonomisi alt dalı olarak karşımıza çıkmaktadır. Mikroekonomi teorisinde standart varsayımlardan birisi, ceteris paribus, kişilerin tercihleri ne kadar fazla ise, yaşam kalitelerinin de o denli fazla olacağıdır. Bunun sebebi, seçeneği artan bireylerin kendi refahlarını maksimize edecek eylemleri tercih etmeleridir. Öte taraftan gelirin artması bireyin daha çok tercih arasından faydasını en fazla yapan mal ve hizmet sepetini seçme imkanı vereceğinden ötürü daha yüksek gelir daha yüksek mutluluğa sebep olabilir. Tam da bu noktada bir mal veya hizmetten ek bir birim daha tüketimin toplam faydada oluşturduğu değişikliğe marjinal fayda adı verilmektedir (Acar, 2019, s. 146).

Mutluluk ekonomisi olgusu, Richard Easterlin'in 1974 yılında "Does Economic Growth Improve the Human Lot? Some Empirical Evidence" adlı çalışmasını yayımlamasıyla ve ileri sürdüğü Easterlin Paradoksu ile gün yüzüne çıkmıştır. Easterlin, gelir ile mutluluk arasındaki ilişkiyi tahlil eden ilk ekonomistlerden biri olarak

karşımıza çıkmaktadır. Mutluluk ekonomisi, insanların kişisel mutluluğunun yükselmesine sebep olan unsurların neler olabileceğinin araştırıldığı bir alandır. Mutluluk olgusunu etkileyen faktörler kişiden kişiye farklılık gösterebileceği gibi, farklı devletlerde, farklı zamanlarda ve farklı coğrafi bölgelerde ya da farklı değerlere sahip sosyal yapılarda da değişkenlik gösterebilir (Timur ve Çağlayan Akay, 2017, s. 89). R. Easterlin'in çalışması kadar Scitovcky'nin 1976 yılında kaleme almış olduğu "The Joyless Economy: An Inquiry into Human Satisfaction and Consumer Dissatisfaction" isimli eserin mutluluğun ekonomik çalışmalarda yer edinmesi sürecinde önemi büyüktür (Çirkin ve Göksel, 2016, s. 376).

Ortodoks yaklaşımda fayda, rasyonel insanın bütçe kısıtı altında salt gelirine dayalı iken yeni bir yaklaşım olan mutluluk ekonomisi, daha geniş bir fayda ile refah görüşüne dayanmaktadır. Bahse konu görüş rasyonel olan ve olmayan etkileri de gün yüzüne çıkarmaya çalışmaktadır. Mutluluk ekonomisi, sosyo-ekonomik faktörlerden ziyade makroekonomik politikaların neticesi olan iktisadi büyüme, işsizlik, enflasyon gibi ekonomik faktörleri ve iyi yönetişim gibi kurumsal unsurların bireylerin refahından hareketle mutluluğu nasıl etkilediğini irdelemektedir (Deviren ve Yıldız, 2017, s. 236).

Mutluluk ekonomisi literatürü, bireyin mutluluk derecesini etkileyen çok sayıda faktörün olabileceğini belirtmektedir. Bireyin sağlığı, kamu sağlık politikaları, bireyin güvenliği, sosyal yaşam bunlardan sadece birkaçı olarak sıralanmaktadır (Acar, 2019, s. 146). Özetle, mutluluk ekonomisi kavramı, bireylerin mutluluğunu yükseltici kamu politikalarının neler olabileceği üzerinde çalışmaların yapıldığı bir alandır. Bunun yanı sıra bireylerin mutluluk kaynaklarının tespit edilmesi ve özellikle bu belirleyiciler arasında iktisadi değişkenlerin ne ölçüde ve nasıl etkili olduğunun belirlenmesi de mutluluk ekonomisi başlığı altında irdelenmektedir (Şeker, 2009, s. 116).

1.4. Yaşam Memnuniyeti Araştırması Üzerinden Değerlendirmeler

21. yüzyılda mutluluk alanına ilişkin yapılan çalışmalar son derece önem kazanmıştır. Mutluluk bir refah ölçütü ve gelişmişlik seviyesinin bir göstergesi olarak kabul görmüştür. Bunun yanı sıra hükümetler kamu politikalarını şekillendirirken, bu konuda tutulan istatistiki sonuçlardan yararlanmaya başlamış ve söz konusu verilerin toplanabilmesi için ulusal ve uluslararası düzeyde birimler oluşturulmuştur (Gül, 2017, s. 21).

Günümüzde mutluluğu Gayri Safi Yurt İçi Hasılanın ikamesi olarak çok boyutlu bir biçimde ölçen endeksler söz konusu olmaktadır. İyi Oluş Endeksi, bireylerin ne denli refah seviyesi içinde yaşadıklarını, eğitim, gelir ve sağlık göstergelerinin yanı sıra içinde bulunulan çevre, sosyal ilişkiler, aile hayatı gibi içsel ve dışsal unsurları da içerisine alarak 11 temel bileşenle ölçmeyi amaçlayan ve genel mutluluk düzeyini işaret eden bir endekstir. Sosyal Gelişme Endeksi ise daha fazla birey odaklı bir gelişmişlik ölçütünden yola çıkarak, bir ülkenin vatandaşlarının temel gereksinimlerini giderme, onların yaşam kalitelerini sürdürüp iyileştirebilecekleri ortamı oluşturma ve kişilerin potansiyellerini tam anlamıyla değerlendirebilecekleri şartları sunma kapasitesini ölçmektedir. Mutlu Yaşam Beklentisi hesaplanması için ülke içerisindeki resmi ölüm kayıtları ve bireylere yapılan memnuniyet ve mutluluk anketleri kullanılmaktadır. Anketlerle bireylerin özbildirimi neticesi ne kadar mutlu olduklarına ulaşılmaktadır (Özdemir Arpacıoğlu, 2019, s. 6603).

Mutluluğun ölçülebilirliği ve kullanılan ölçekler irdelendiği zaman, Oxford Mutluluk Envanteri, Cantril Merdiveni, Genel Sağlık Anketi, Dünya Değerler Araştırması, Yaşam memnuniyeti Skalası, Eurobarometre Araştırması ve Genel Sosyal Anket ön plana çıkmaktadır (Yılmaz, 2018). Ayrıca bu konuda dünya mutluluk raporları da yayımlanmaktadır. Bunlar, OECD Daha İyi Yaşam Endeksi, Dünya Mutluluk Raporu, Mutlu Gezegen Endeksi şeklinde sıralanmaktadır.

Bireylerin yaşam memnuniyetlerini ölçmek ve diğer bileşenler ile etkileşimlerini çözümlemek için Türkiye'nin de içinde bulunduğu 41 ülkede OECD tarafından gerçekleştirilen "Yaşam Memnuniyeti Endeksi", Avrupa Birliği'ne üye 28 ülkede ise gerçekleştirilen "Euro-Barometre" ve ABD'de 1972 yılından günümüze kadar yapılan "Genel Sosyal Araştırma" bu çalışmaların küresel anlamda en fazla bilinen ve geniş ölçekte olanlarıdır

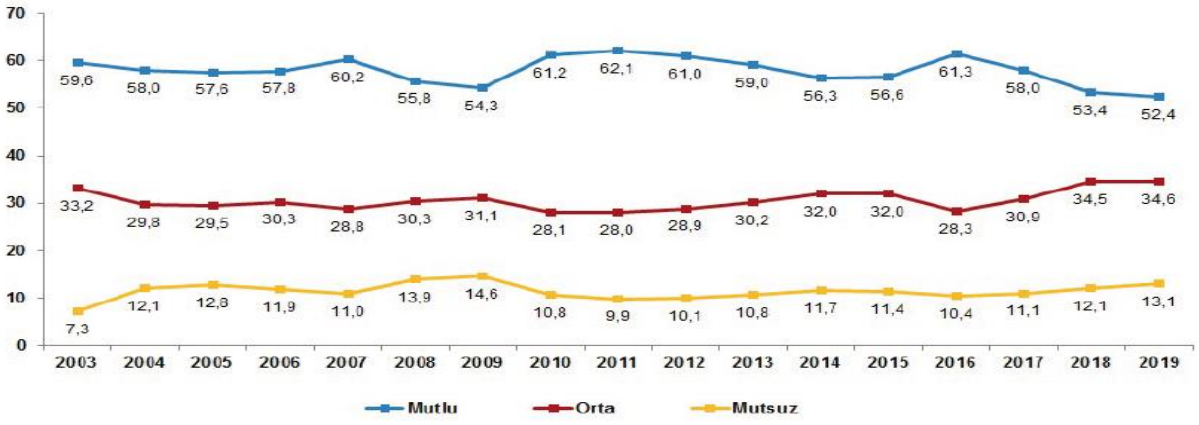
(Korkmaz vd., 2015, s. 79). Türkiye'de ise "Yaşam Memnuniyeti Araştırması", Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından tüm ülkede 2003 yılında (Korkmaz vd., 2015, s. 79) Hanehalkı Bütçe Anketi'ne yeni bir modül açılmak suretiyle uygulanmıştır. Ancak 2004 yılı ve sonrasında bağımsız olarak gerçekleştirilmiştir. Söz konusu araştırma 2013 yılı itibari ile il düzeyinde de yapılabilecek duruma gelmiştir. Bu araştırma kapsamında mutluluk seviyesini ölçmek amacı ile insanlara çeşitli sorular yöneltilmektedir (Beşel, Yardımcıoğlu ve Gürdal, 2015, s. 306).

TÜİK Yaşam Memnuiyeti Araştırması'nda, mutluluğun demografik, ekonomik, fiziksel ve sosyal çevre, içinde yaşanılan ülkenin durumu gibi yaşam şartlarını belirleyen bileşenlerin neticesinde meydana geldiği belirtilmektedir (Güzel, 2018, s. 390).

Mutluluk olgusunu sadece iktisadi göstergelerle açıklamaya çalışan; demografik, ekonomik, fiziksel çevre, sosyal çevre ve içinde yaşanılan ülkenin sosyo-ekonomik durumu gibi parametreleri göz ardı eden bir hesaplama rasyonel olmayacaktır. Abraham Maslow'un 1943 yılında yayınlanmış olduğu "Gereksinimler Hiyerarşisi" isimli eserinde de insan ihtiyaçları gelir dışında başka bir dizi unsurları da muhtevasında barındırmaktadır. Mutluluk, tüm bu ihtiyaçlar giderildiği müddetçe mümkün olabilir. Maslow'un kuramından, insanların yaşama arzusu noktasında ihtiyaç duyduğu motivasyon kaynakları (fizyolojik ihtiyaçlar, güvenlik ihtiyacı, ait olma ve sevgi ihtiyacı, saygı ihtiyacı, kendini gerçekleştirme ihtiyacı) mutluluk üzerinde önemli bir belirleyicidir. Tam da bu noktada mutluluğun çok sayıda değişken tarafından etkilendiği söylenebilmektedir (Özdemir Arpacıoğlu, 2019, s. 6601).

Bireysel mutluluğun ölçülmesi ve analiz edilmesi mümkündür. İnsanlar hayatlarının kalitesi noktasında en iyi değerlendirmeyi yapabilecek kapasiteye sahip durumdadır. İnsanlara iyi oluşları ile ilgili doğrudan soru yöneltmek mutluluklarını ölçmek için uygun bir stratejidir (Dumludağ, 2014, s. 372).

Türkiye'de ampirik mutluluk araştırmaları, insanların yaşamdan elde ettikleri memnuniyet ve mutluluğa dair veri toplanmasını sağlayan Yaşam Memnuniyeti Anketleri ile beraber artış göstermiştir (Timur ve Çağlayan Akay, 2017, s. 91). TÜİK, Türkiye'de yaşam memnuniyeti çalışması yaparak, bireylerin genel mutluluk algısını, toplumsal değer yargılarını, temel yaşam alanlarındaki genel memnuniyetini ve kamu hizmetlerinden memnuniyetini ölçmekte ve memnuniyet seviyelerinin süreç içindeki değişimini takip etmektedir (Güzel, 2018, s. 390). Tüm bu bilgiler ışığında yaşam memnuniyet çalışması mutluluk sonuçları aşağıda ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. İlk olarak yıllar itibariyle mutluluk düzeyi grafiğine yer verilmiştir.

Grafik 1. Yıllar itibariyle mutluluk düzeyi (%)
Kaynak: TÜİK, Yaşam Memnuniyeti Araştırması, 2019.

Grafik incelendiği zaman mutlu olduğunu ifade edenlerin oranı genel olarak 2003-2016 yılları arasında %54,3 - %61,3 gibi dar bir bantta hareket ederken, 2016 yılından itibaren aşağı yönlü net bir eğilim içine girilmiştir. Ayrıca 2003 yılında mutlu olduğunu ifade edenlerin oranı %59,6 iken zaman içerisinde bir miktar artış olsa da son tahlilde 2019 yılında bu oran %52,4'e düşmüş bulunmaktadır. Aynı tarihler arasında mutsuz olduğunu

ifade edenlerin oranı 2003 yılında %7,3 iken, 2019 yılında bu oran %13,1'e çıkmış bulunmaktadır. Genel olarak insanların mutsuzlaştığı söylenebilmektedir. İnsanların ne denli mutlu olduklarını ayrıntılı bir şekilde aşağıda tasniflenen tablolarda görmek mümkündür.

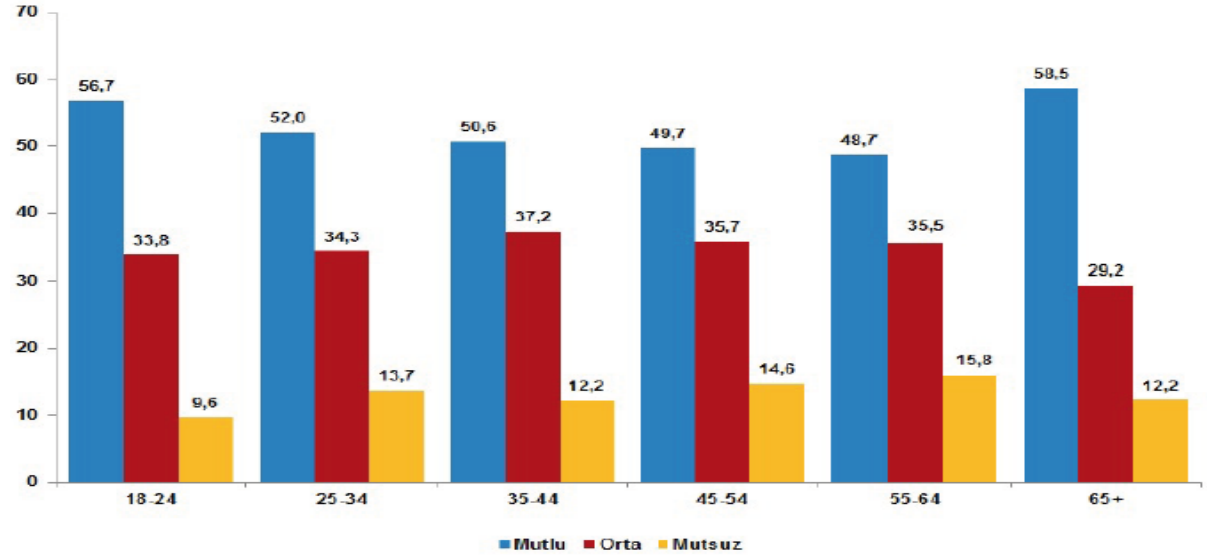
Tablo 1.

Cinsiyet, yaş grubu ve medeni duruma göre mutluluk düzeyi, 2018, 2019 (%)

	Mutluluk düzeyi					
	Mutlu		**Orta**		**Mutsuz**	
	2018	2019	2018	2019	2018	2019
Toplam	**53.4**	**52.4**	**34.5**	**34.6**	**12.1**	**13.1**
Erkek	49.6	47.6	36.4	37.1	14.0	15.4
Kadın	57.0	57.0	32.7	32.2	10.2	10.8
Yaş grubu						
18-24	55.4	56.7	35.1	33.8	9.5	9.6
25-34	53.2	52.0	36.4	34.3	10.4	13.7
35-44	50.7	50.6	36.9	37.2	12.3	12.2
45-54	47.8	49.7	36.4	35.7	15.7	14.6
55-64	55.7	48.7	31.8	35.5	12.6	15.8
65+	61.2	58.5	26.8	29.2	12.0	12.2
Medeni durum						
Evli	**56.3**	**55.6**	**32.9**	**32.9**	**10.8**	**11.5**
Erkek	51.6	50.6	34.9	35.2	13.5	14.2
Kadın	60.7	60.2	30.9	30.8	8.3	9.0
Evli olmayan	**46.7**	**45.1**	**38.3**	**38.4**	**15.0**	**16.6**
Erkek	45.5	41.3	39.3	40.9	15.1	17.8
Kadın	47.9	49.1	37.2	35.6	14.9	15.2

Kaynak: TÜİK, Yaşam Memnuniyeti Araştırması, 2019

Tablo irdelendiği zaman en mutluların 65 yaş üstü kesim olduğu görülmektedir. Öte taraftan evli olanların evli olmayanlara göre daha mutlu olduğu ancak bu oranın da geçen yıla göre azaldığı gözlemlenmektedir. Benzer şekilde evli erkeklerin kadınlara göre daha mutlu olduğu görülse de bir önceki yıla göre bu oranda da düşüş görülmektedir. Bazı istisnalar dışında genel olarak insanlarda mutsuzluk artarken, mutlu olanların oranında ise düşüş yaşanmaktadır. Yaş grubuna göre mutluluk düzeyinin daha iyi anlaşılabilmesi için aşağıda grafik şeklinde de sunulmuştur.

Grafik 2. Yaş grubuna göre mutluluk düzeyi (%), 2019

Kaynak: TÜİK, Yaşam Memnuniyeti Araştırması, 2019.

Yaş grubuna göre mutluluk düzeyi derinlemesine incelendiği zaman, ilk olarak doğum dönemi dikkate alındığında 2000 ve sonrasında doğanların (18-24), 70'li ve 80'li ve yıllarda doğan (35-44, 45-54) kişilere kıyasla daha mutlu oldukları görülmektedir. Bunun nedenlerinden biri tüketim imkanlarının daha fazla olması, teknolojiden daha iyi faydalanmaları, elde etme-tüketme-değiştirme döngülerinin çok fazla olması gibi nedenlere bağlanabilir. 18-24 yaş aralığında mutluluk düzeyi %56,7 iken, 25-34 yaş aralığında bu oran %52'ye düşmüş bulunmaktadır. Bu yaş aralığında mutluluğun daha düşük, mutsuzluk oranının da yüksek olmasının nedenlerinden bazıları, üniversite mezunu olup, iş bulamamak, çarpan etkisi ile gelir elde edememek, elbette mutluluğu salt maddi unsurlar oluşturmamaktadır. Ancak sayılan maddi durumların sonucu psikolojik olarak kendini yetersiz hissetme ve toplumda yer edinememe şeklinde kendini gösterebileceği için mutsuzluk ile sonuçlanması muhtemeldir.

Grafikten de net bir şekilde yorumlanacağı üzere, insanların yaşı ilerledikçe mutlu olanların oranı düşmekte, 65 yaş üstü kesimde tekrar keskin bir yükseliş yaşanmaktadır. Elbette yaşanan bu yükselişin hem sosyolojik hem de psikolojik nedenleri söz konusu olmaktadır. 55-64 grubuna kıyasla +65'in mutsuzluk düzeyinin 3,5 puan kadar düşmesi; mutluluğun ise 10 puan kadar artması önem ihtiva etmektedir.

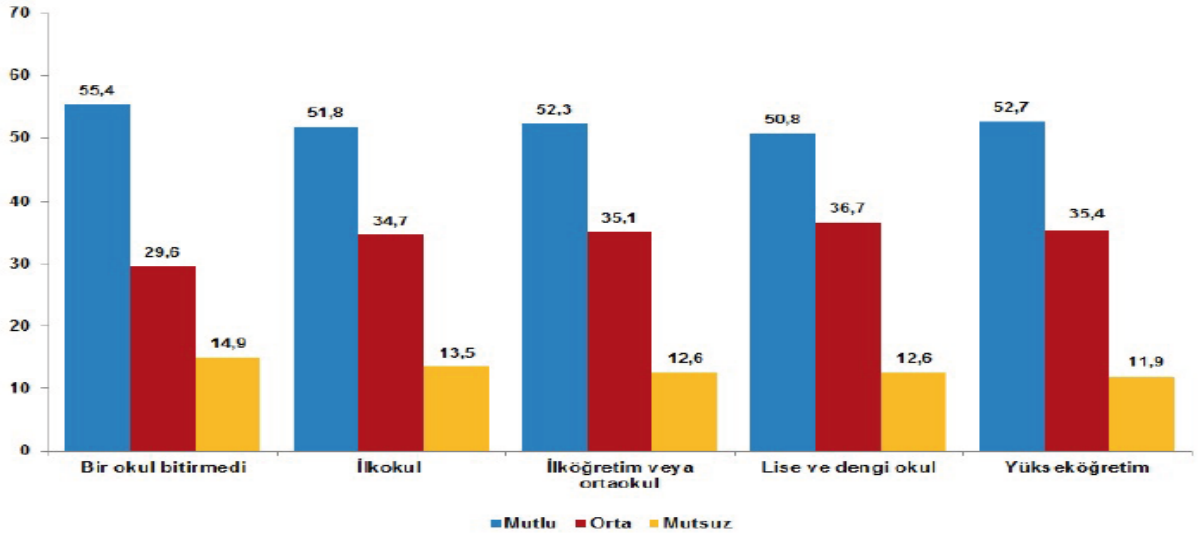
Mutluluk ile yaş arasındaki ilişkiyi açıklayan bir hipotez olan U şeklindeki hipotez, mutluluk ve yaş arasında eğrisel bir ilişki olduğunu önermektedir. Bu eğrisel ilişkide mutluluk düzeyi ergenlik döneminde yüksek olmasına rağmen 30 yaşta azalırken, emekli olunmasıyla mutluluk düzeyi tekrar yükselmeye başlamaktadır (Yinanç, 2020, s. 19). Hiç şüphe yok ki insanların mutlu olmalarını etkileyen bir diğer unsur da eğitimdir. Bu noktada aşağıda eğitim durumuna göre mutluluk düzeyi 2018-2019 yılları karşılaştırmalı olarak tasniflenmiştir.

Tablo 2.
Eğitim durumuna göre mutluluk düzeyi, 2018, 2019 (%)

	Mutluluk düzeyi					
	Mutlu		**Orta**		**Mutsuz**	
	2018	2019	2018	2019	2018	2019
Toplam	**53.4**	**52.4**	**34.5**	**34.6**	**12.1**	**13.1**
Bir okul bitirmedi	59.0	55.4	27.0	29.6	14.0	14.9
İlkokul	52.3	51.8	35.0	34.7	12.7	13.5
İlköğretim veya ortaokul	52.6	52.3	35.6	35.1	11.8	12.6
Lise ve dengi okul	51.3	50.8	38.1	36.7	10.7	12.6
Yükseköğretim	53.9	52.7	34.8	35.4	11.3	11.9

Kaynak: TÜİK, Yaşam Memnuniyeti Araştırması, 2019.

Tablo irdelendiği zaman, bir okul bitirmeyen, ilkokul, ilköğretim veya ortaokul, lise ve dengi okullar ile yükseköğretim kurumlarından mezun olan kişilerin mutsuz olduklarına dair oran 2018 yılına göre 2019 yılında artış göstermiştir. Diğer bir ifade ile mutlu olanların oranı 2019 yılında bir önceki yıla göre düşüş yaşamaktadır. Bu durumu eğitimin insanları mutlu etmediği şeklinde yorumlamak yerine, insanların eğitim sonrası iş bulma ve eğitiminin sonucunda bunu iş hayatında kullanma ya da buna dair umutlarının azalması şeklinde yorumlanabilmektedir. Ülke ekonomisinin istihdama etkisi, istihdamın da insanların eğitime bakış açısının sonucu olduğu söylenebilmektedir. Eğitim durumuna göre mutluluk düzeyini daha net okunabilmesi için aşağıdaki grafik hazırlanmıştır.

Grafik 3. Eğitim durumuna göre mutluluk düzeyi (%), 2019
Kaynak: TÜİK, Yaşam Memnuniyeti Araştırması, 2019.

Eğitim durumuna göre mutluluk düzeyini 2019 yılı verileri üzerinden kendi içinde analiz etmek gerekirse, genel olarak eğitim düzeyi arttıkça mutsuz olanların oranının düştüğü görülmektedir. Ancak bu düşüşün mutlu olanların oranını ne denli etkilediği önem arz etmektedir. Yükseköğretim kurumlarından mezun olan insanlar ile ilkokul ve ortaokul mezunu insanların mutluluk oranları arasındaki farkın az olması da üzerine düşünülmesi gereken bir konudur. Öte taraftan bir okul bitirmeyenlerin %55,4'ü mutlu iken, yükseköğretim kurumlarından mezun olanların %52.7'sinin mutlu olması da irdelenmelidir.

Mutluluğu etkileyen pek çok faktör söz konusu olmaktadır. Bunlar, psikolojik, ekonomik, eğitimsel, sosyal ve politik olmak üzere çok yönlü bir durumdadır (Yılmaz, 2018, s. 22). Tam da bu noktada mutluluğun kaynağının irdelenmesi önem arz etmektedir. Mutluluk kaynağına dair 2012-2019 yıllarına dair veriler aşağıda tasnif edilmiştir.

Tablo 3.
Mutluluk kaynağı, 2012-2019 (%)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Tüm aile	69.6	73.0	73.3	72.3	70.2	70.6	74.2	74.1
Çocuklar	13.9	12.9	13.4	13.1	15.1	14.3	12.9	12.8
Eş	7.0	5.2	5.0	5.3	4.7	5.4	3.6	3.7
Anne/baba	3.5	2.9	3.1	2.8	3.6	3.2	2.7	2.5
Kendisi	2.2	2.5	1.9	2.7	2.7	3.4	3.3	3.8
Torunlar	2.0	1.7	1.4	1.9	1.9	1.9	1.8	1.6
Diğer	1.8	1.9	2.1	1.9	1.7	1.2	1.4	1.5
Mutluluk kaynağı olan değerler								
Sağlık	70.8	68.0	68.8	68.8	72.1	68.0	69.0	69.9
Sevgi	13.8	15.2	15.4	15.8	14.6	16.6	15.5	14.3
Başarı	6.7	8.6	8.5	8.6	7.0	9.0	8.8	9.2
Para	5.1	4.1	4.2	3.9	3.2	3.9	4.2	4.2
İş	3.1	2.3	2.2	2.0	2.3	1.9	2.2	2.1
Diğer	0.6	1.8	0.9	1.0	0.8	0.6	0.2	0.3

Kaynak: TÜİK, Yaşam Memnuniyeti Araştırması, 2019.

Tablo incelendiği zaman insanları; tüm aile, çocuklar, eş, anne-baba, kişinin kendisi, torunlar veya diğer faktörlerin farklı oranlarda mutlu ettiği görülmektedir. Ancak burada özellikle vurgulanması gereken noktalardan biri mutluluk kaynağı olarak eşin yıllar içerisindeki oranının düşmesidir. 2012 yılında bu oran %7 iken 2019 yılına gelindiği zaman bu oranın %3,7 olduğu görülmektedir. Elbette bunun birçok nedeni, her insanın kendi iç dinamiklerinden kaynaklı sebepleri söz konusu olmaktadır. Öte taraftan mutluluk kaynağı olarak kişinin kendisinin oranı 2012 yılında %2,2 iken, bu oran 2019 yılında %3,8'e çıkmış bulunmaktadır. Küresel dünyanın post-modern insanlarının bireyi yalnızlaştırması, eşten ziyade kendisi ile mutlu olmasının iktisadi, sosyolojik ve psikolojik boyutları ile ele alınmalıdır.

Mutluluk kaynağı olan değerler sağlık, sevgi, başarı, para, iş ve diğerleri insanları farklı derecelerde mutlu etmektedir. 2019 yılında insanlar mutluluğun kaynağının en fazla sağlık, sonra sırası ile sevgi, başarı, para, iş ve diğerleri olduğunu düşünmektedirler. Mutluluk için umut düzeyi de büyük önem arz temektedir. Bu bağlamda cinsiyete göre umut düzeyi aşağıdaki tabloda tasnif edilmiştir.

Tablo 4.
Cinsiyete göre umut düzeyi, 2012-2019 (%)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Toplam								
Umutlu	**76.6**	**77.0**	**73.8**	**74.4**	**76.8**	**73.4**	**72.1**	**70.0**
Umutlu değil	**23.4**	**23.0**	**26.2**	**25.6**	**23.2**	**26.6**	**27.9**	**30.0**
Erkek								
Umutlu	76.3	76.5	72.8	74.7	77.0	72.2	71.1	69.0
Umutlu değil	23.7	23.5	27.2	25.3	23.0	27.8	28.9	31.0
Kadın								
Umutlu	76.9	77.5	74.7	74.0	76.7	74.7	73.0	70.8
Umutlu değil	23.1	22.5	25.3	26.0	23.3	25.3	27.0	29.2

Kaynak: TÜİK, Yaşam Memnuniyeti Araştırması, 2019.

İnsan umut duygusuyla yaşama bağlanarak, hayatın her alanında zihinsel, fiziksel, duygusal sosyal yeterlilikleri beklentilerine ulaşabileceğine ya da beklentilerinin gerçekleşebileceğine inanırken, umutsuzluk duygusunda tam tersini yaşamaktadır (Ağır, 2017, s. 95). Tam da bu noktada mutluluk ile umutlu olmak arasındaki ilişki büyük önem arz etmektedir. Umudu olmayan insanın mutluluğundan söz etmek mümkün olmamaktadır. Bu bağlamda cinsiyete göre umut düzeyinin yıllar içerisindeki durumu incelendiğinde, genel olarak umutlu olan insanların oranı 2012 yılından 2019 yılına kadar inişli çıkışlı bir trend izlese de bu oranın 2012 yılında %76,6'dan 2019 yılında %70'e düştüğü görülmektedir. Durumu tersten okumak gerekirse umutlu olmayanların oranı 2012 yılında %23,4 iken bu oran 2019 yılında %30'a ulaşmış bulunmaktadır.

Literatür irdelendiği zaman, yaşam memnuniyeti noktasında birçok araştırmada cinsiyet farkı gözetilmemektedir. Fakat kadınlar aralarındaki fark küçük olsa dahi, erkeklerin bildirdiğine göre daha yüksek mutluluk göstermektedir. Bunun sebebi, kadınların erkeklerden gerek olumlu gerekse olumsuz anlamda duygularını aşırı düzeyde deneyimlemesi olarak ifade edilmektedir. Duyguların yoğunluğundaki bu çeşitlilik, kadınların neden erkeklerden daha mutlu olduğunu açıklayabilmektedir (Yinanç, 2020, s. 19). Bu bilgileri destekler nitelikte kadınların erkeklere göre hemen hemen her dönemde daha umutlu oldukları görülmektedir.

Sonuç ve Değerlendirmeler

Mutluluk, insanların her zaman ve dönemde elde etmeye çalıştığı bir olgudur. Birçok disiplin içinde çalışılan ve disiplinler arası çalışmalara da konu edilen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Mutluluk algısı, anlayışı ve yaşayışı insandan insana değişmekte olsa da esas amaç optimum bir standardı yakalamaktır. Bu noktada tarihsel serüven içinde farklı bakış açılarıyla Aristoteles'ten, Farabi'ye, Sokrates'ten Gazali'ye,

Smith'den Bentham'a kadar pek çok düşünür mutluluk üzerine çalışmış ve eserler kaleme almıştır. Mutluluk, tüm zamanların, ülkelerin ve insanlığın elde etmeye çalıştığı ortak hedeftir. Zaman içinde mutluluğun ölçülebilirliği üzerine çalışmış dahası çeşitli ölçekler de geliştirilmiştir. Benzer şekilde mutluluk ile ilgili dünyada çeşitli raporlar da yayımlanmaktadır. Türkiye'de de mutluluk ile ilgili TÜİK tarafından yapılan Yaşam Memnuniyeti Araştırması önem arz etmektedir. Bu bağlamda Yaşam Memnuniyeti Araştırmasının mutluluğa dair 2019 yılı sonuçlarının önceki yıllarla karşılaştırmak suretiyle değerlendirilmiştir. Çalışmada, yıllar itibariyle mutluluk düzeyi, cinsiyet-yaş grubu ve medeni duruma göre mutluluk düzeyi, eğitim durumuna göre mutluluk düzeyi, mutluluğun kaynağı ve son olarak da cinsiyete göre umut düzeyi verileri irdelenmiştir.

İl olarak yıllar itibari ile mutluluk düzeyi tahlil edildiği zaman 2003 yılında mutlu olduğunu ifade edenlerin oranı %59,6 iken zaman içerisinde bir miktar artış olsa da son tahlil de 2019 yılında bu oran %52,4'e düşmüş bulunmaktadır. Aynı tarihler arasında mutsuz olduğunu ifade edenlerin oranı 2003 yılında %7,3 iken, 2019 yılında bu oran %13,1'e çıkmış bulunmaktadır. Genel olarak insanların mutsuzlaştığı söylenebilmektedir. Bu durumun nedenlerinin irdelenmesi büyük önem ihtiva etmektedir. Bu minvalde konu detaylandırılarak tahlil edilmektedir.

Cinsiyet, yaş grubu ve medeni duruma göre mutluluk düzeyi irdelendiği zaman yaş grupları arasında en mutlu olanların 65 yaş üstü kesim olduğu görülmektedir. İnsanların yaşı ilerledikçe mutlu olanların oranı düşmekte, 65 yaş üstü kesimde tekrar keskin bir yükseliş yaşandığı görülmektedir. Elbette yaşanan bu yükselişin hem sosyolojik hem de psikolojik nedenleri söz konusu olmaktadır. Öte taraftan evli olanların evli olmayanlara göre daha mutlu olduğu ancak bu oranında geçen yıla göre azaldığı gözlemlenmektedir. Benzer şekilde evli erkeklerin kadınlara göre daha mutlu olduğu görülse de bir önceki yıla göre bu oranda da düşüş görülmektedir. Bazı istisnalar dışında genel olarak insanlarda mutsuzluk artarken, mutlu olanların oranında ise düşme yaşanmaktadır. Hiç şüphe yok ki insanların mutlu olmalarını etkileyen bir diğer unsur da eğitimdir. Bu noktada aşağıda eğitim durumuna göre mutluluk düzeyi 2018-2019 yılları karşılaştırmalı olarak irdelenmiştir.

Eğitim durumuna göre mutluluk düzeyi incelendiği zaman, bir okul bitirmeyen, ilkokul, ilköğretim veya ortaokul, lise ve dengi okullar ile yükseköğretim kurumlarından mezun olan kişilerin mutsuz olduklarına dair oran 2018 yılına göre 2019 yılında artış göstermiştir. Diğer bir ifade ile mutlu olanların oranı 2019 yılında bir önceki yıla göre düşüş yaşamaktadır. Bu durumu eğitimin insanları mutlu etmediği şeklinde yorumlamak yerine, insanların eğitim sonrası iş bulma ve eğitiminin sonucunda bunu iş hayatında kullanma ya da buna dair umutlarının azalması şeklinde yorumlayabilmek mümkündür. Ülke ekonomisinin istihdama etkisi, istihdamın da insanların eğitime bakış açısının sonucu olduğu söylenebilmektedir. Ayrıca genel olarak eğitim düzeyi arttıkça mutsuz olanların oranının düştüğü görülmektedir. Ancak bu düşüşün mutlu olanların oranını ne denli etkilediği önem arz etmektedir. Yükseköğretim kurumlarından mezun olan insanlar ile ilkokul ve ortaokul mezunu insanların mutluluk oranları arasındaki farkın az olması da üzerine düşünülmesi gereken bir konudur. Öte taraftan bir okul bitirmeyenlerin %55,4'ü mutlu iken, yükseköğretim kurumlarından mezun olanların %52,7'sinin mutlu olması da irdelenmelidir.

Mutluluğu etkileyen pek çok faktör söz konusu olmaktadır. Tam da bu noktada mutluluğun kaynağının incelenmesi önem arz etmektedir. Mutluluk kaynağı tahlil edildiği zaman insanları, tüm aile, çocuklar, eş, anne-baba, kişinin kendisi, torunlar veya diğer faktörlerin farklı oranlarda mutlu ettiği görülmektedir. Ancak burada özellikle vurgulanması gereken noktalardan biri mutluluk kaynağı olarak eşin yıllar içerisinde oranın düşmesidir. 2012 yılında bu oran %7 iken 2019 yılına gelindiği zaman bu oranın %3,7 olduğu görülmektedir. Elbette bunun birçok nedeni, her insanın kendi iç dinamiklerinden kaynaklı sebepleri söz konusu olmaktadır. Öte taraftan mutluluk kaynağı olarak kişinin kendisinin oranı 2012 yılında %2,2 iken, bu oran 2019 yılında %3,8'e çıkmış bulunmaktadır. Küresel dünyanın post-modern insanlarının bireyi yalnızlaştırması, eşten ziyade kendisi ile mutlu olmasının iktisadi, sosyolojik ve psikolojik boyutları ile ele alınmalıdır.

Mutluluk kaynağı olan değerler sağlık, sevgi, başarı, para, iş ve diğerleri insanları farklı derecelerde mutlu etmektedir. 2019 yılında insanlar mutluluğun kaynağının en fazla sağlık sonra sırası ile sevgi, başarı, para, iş ve diğerleri olduğunu düşünmektedirler.

Mutluluk için umut düzeyi de büyük önem arz temektedir. Hiç şüphe yok ki umutlu olmak mutlu olmak için son derece önemlidir. Umudu olmayan insanın mutluluğundan söz etmek mümkün olmamaktadır. Bu bağlamda cinsiyete göre umut düzeyinin yıllar içerisindeki durumu incelendiğinde, genel olarak umutlu olan insanların oranı 2012 yılından 2019 yılına kadar inişli çıkışlı bir trend izlese de bu oranın 2012 yılında %76,6'dan 2019 yılında %70'e düştüğü görülmektedir. Durumu tersten okumak gerekirse umutlu olmayanların oranı 2012 yılında %23,4 iken bu oran 2019 yılında %30'a ulaşmış bulunmaktadır. Kadınların ise erkeklere göre hemen hemen her dönemde daha umutlu oldukları görülmektedir.

İnsanoğlu var olduğu günden bu yana her zaman mutlu olmak için çaba sarf etmiştir. Elbette mutluluğu algılama ve yaşama biçimi kişiden kişiye değişse de aranan tek realite olduğu aşikardır. Bu noktada optimum düzeyde insanların mutluluğu için devletler politikalar geliştirmelidir. Türkiye'de Yaşam Memnuniyeti Araştırmasının yapılış gayesinden yola çıkılarak insanların mutluluk ve memnuniyet düzeyleri ölçülüp, değişimleri takip edilmektedir. Çalışmaya konu edilen göstergeler için 'orta' olarak açıklanan oran genelde üçte birlik bir kesimi oluşturmaktadır. 'Mutlu' olanların oranı ise genelde yarıya tekabül etmektedir. Özetle, toplumda 'mutlu+orta' olan kesim %80'lik bir orana karşılık gelmektedir. 2019 yılı verilerine göre mutlu olanların oranı %52,4, umutlu olanların ise %70 olduğu görülmektedir. Ancak burada önemle vurgulanması gereken nokta önceki yıllara göre gerek mutluluk gerekse umutlu olanların oranında düşüş yaşanmasıdır. Önemli olan bu oranın her daim yukarılara taşınmasıdır. Bunun çok boyutlu nedenleri olsa da insanların mutlu ve umutlu olmaları için başta ekonomik olmak üzere, sosyal ve kültürel açıdan var olan politikaların gözden geçirilmesi ya da yeni politikalar üretilmesi önem ihtiva etmektedir.

Kaynakça

Acar, Y. (2019). Türkiye'de yaşam memnuniyetinin belirleyicileri: İller üzerine bir yatay kesit analizi. *Maliye Araştırmaları Dergisi, 5*(2), 145-157.

Arslan, A. (2008). *İlkçağ felsefe tarihi 2*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Ağır, M. S. (2017). Yaşam kalitesi, değerler ve umut-umutsuzluk. *Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi, 11*, 84-103.

Akgiş, Ö. (2015). Bir refah göstergesi olarak Türkiye'de mutluluğun mekansal dağılışı, *Türk Coğrafya Dergisi, 65*, 69-76.

Beşel, F., Yardımcıoğlu, F., ve Gürdal, T. (2015). Yaşam memnuniyeti araştırması kapsamında çalışma hayatının analizi: 2003-2014 dönemi. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 16. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Kongresi Özel Sayısı, 305-316.

Bozcuk, A. E., ve Öz, Y. (2018). Finansal durum, mutluluk ve umut(suzluk): Üniversite öğrencilerinde bir uygulama. *Social Sciences Studies Journal, 4*(23), 4731-4741.

Büyükdüvenci, S. (1993). Aristoteles'te mutluluk kavramı, *Felsefe Dünyası, 9*, 41-45.

Çevik, N. K., Altınkeski, B. K., ve Kantarcı, T. (2019). Mutlu gezegen endeksi: Dünyanın en mutlu ülkelerinden panel veri bulguları. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Ek Sayı, Aralık, 81-201.

Çirkin, Z., ve Göksel, T. (2016). Mutluluk ve gelir. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, *71*(2), 375-400.

Deviren, N. V., ve Yıldız, O. (2017). Gayrisafi milli mutluluğun ekonomik kalkınmadaki rolü: Bhutan Krallığı örneği. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *4*(4), 232-248.

Diş Başok, S. (2017). Bentham ve Mill'in klasik faydacılığı bağlamında mutluluk problemi. *Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi*, *7*, 80-100.

Doğan, T., ve Sapmaz, F. (2012). Oxford Mutluluk Ölçeği Türkçe formunun psikometrik özelliklerinin üniversite öğrencilerinde incelenmesi. *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, *25*, 297-304.

Doğan, T., Sapmaz, F., ve Çötok, N. A. (2013). Öz-eleştiri ve mutluluk. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 21*, 391-400.

Dumludağ, D. (2014). Fayda, mutluluk ve refah. A. F. Yasan ve D. Dumludağ (Eds.), *Kalkınmada yeni yaklaşımlar*. Ankara: İmge Kitabevi.

Dumludağ Gökdemir, Ö. (2011). *Mutluluk ve iktisadi parametreler üzerine bir inceleme*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Fromm, E. (1999). *Erdem ve mutluluk*, (A. Yörükan, çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Graham, C. (2005). The economics of happiness ınsights on globalization from a novel approach. *World Economics, 6*(3), 41-56.

Gül, S. (2017). *Mutluluk ekonomisi ve göç üzerine bir inceleme.* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Güzel, S. (2018). Gelir eşitsizliği, refah ve mutluluk. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *6*(3), 389-394.

İbni S. (2011). *Mutluluk ve insan nefsinin cevher olduğuna ilişkin on delil/ahlak klasikleri 2*, (F. Toktaş, çev.). Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları.

İmam Gazâli. (2004). *Kimyâ-yı saâdet mutluluğun formülü 2. cilt*, (A. Arslan, çev.). İstanbul: Yeni Şafak Yayınları.

Kangal, A. (2013). Mutluluk üzerine kavramsal bir değerlendirme ve Türk hanehalkı için bazı sonuçla. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 12*(44), 214-233.

Korkmaz, M., Germir, H. N., Yücel, A. S., ve Gürkan, A. (2015). Yaşam memnuniyeti üzerinde etkili olan sosyodemografik bileşenler üzerine bir analiz. *Uluslararası Hakemli Psikiyatri ve Psikoloji Araştırmaları Dergisi, 3*(2), 78-111.

Mill, J. S. (2003). *Utilitarianism and on liberty*. M. Warnock (Ed.). Wiley-Blackwell.

Özdemir Arpacıoğlu, Ö. (2019). Mutluluk kavramı ve iktisatta mutluluk üzerine bir inceleme. *Social Sciences Studies Journal*, 5(50), 6598-6608.

Russell, B. (1982). *Mutluluk yolu*. N. Özyürek (Çev.). İstanbul: Varlık Yayınları.

Servet, O. (2017). Mutluluğun Türkiye'deki belirleyenlerinin zaman içinde değişimi. *Akdeniz İİBF Dergisi*, *35*, 16-42.

Şeker, M. (2009). Mutluluk ekonomisi. *Sosyoloji Konferansları, 39*, 115-140.

Timur, B., ve Akay, E. Ç. (2017). Kadın ve erkeklerin mutluluğunu etkileyen faktörlerin genelleştirilmiş sıralı logit modeli ile analizi. *Social Sciences Research Journal*, *6*(3), 88-105.

Yılmaz, E. (2018). *Davranışsal ekonomide gelir ve mutluluk ilişkisi ve bir uygulama: Samsun ili örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, KTO Karatay Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Yinanç, A. (2020). *Türkiye'de eğitim ve sosyal göstergelerin mutlulukla ilişkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tekirdağ.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2020). http://www.tuik.gov.tr/MicroVeri/YMA_2019/turkce/index.html, Erişim Tarihi: 10.03.2020.